

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №9 (73)
(верасень)

www.lit-bel.org www.novychas.org

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскія падзеі верасня с. 2.
«ЮБЛЕЙ»: легендарнай Зосьцы ВЕРАС — 120 гадоў с. 3.
«ЭСЭ»: Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК — пра турэмны дарогі Максіма
ТАНКА с. 4–5.
«ПРОЗА»: апавяданні Зміцера ДЗЯДЗЕНКІ с. 6.
«ФОРУМ»: «Як дзікая архідэя» Святланы МОРА і «Асот і крапіва» Веры
БУЛАНДЫ с. 7.
«ДРАМАТУРГІЯ»: камедыя «Каштоўнасць з антыкварыяту» Ніла
ГЛЕВІЧА с. 8–9.
«ТАЛАКА»: «Ноч свабоды» Міхася БУЛАВАЦКАГА і «Каса і камень»
Сяргея УКРАЇНКІ с. 10.
«ПАМЯЦЬ»: развітанне з Мікалаем Мельнікавым с. 11.
«НАРЫС»: «Светлы смутак...» Алеся БЯЛЯЦКАГА с. 12–13.
«КРЫТКА»: рэцэнзія Анатоля СІДАРЭВІЧА на выдані пра Максіма
БАГДАНОВІЧА с. 14.
«ДРУК»: агляд ЛеГЛАм новага часопіса «ДЗЯЕСЛОУ» с. 15.
«ЛІТКАКТЭЙЛЬ»: страсці па Нобелю, а таксама іншыя прэміі
і сусветныя літаратурныя чуткі с. 16.

► ЗГАДКІ

«СВЕТЛЫ СМУТАК ПА ВЕЧНАЙ РАДЗІМЕ»

Алесь БЯЛЯЦКІ

50 гадоў — зеніт чалавечага жыцця. Час падводзіць вынікі.

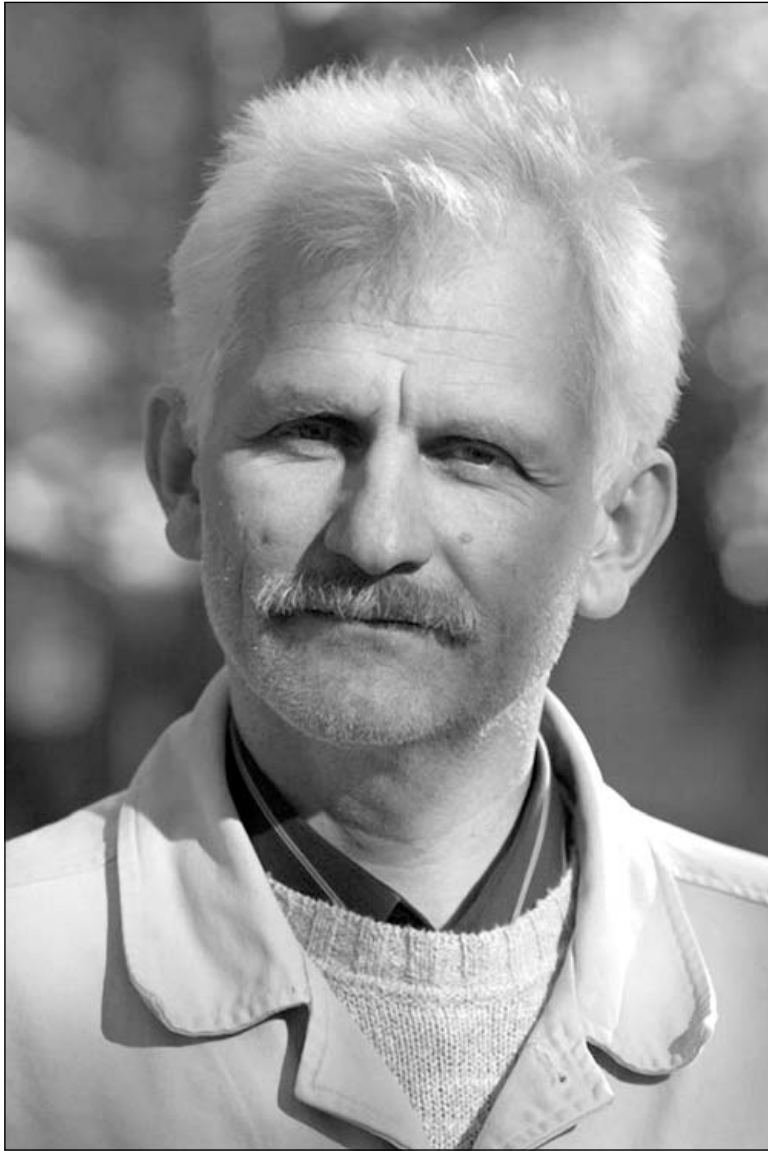
Хаця ў кожнага чалавека — па-рознаму. Некалі паўвека чалавечага жыцця былі ўжо старасцю. Так вось Яна Баршчэўскага, аўтара «Шляхціца Завальні», Рамуальд Падбярэзскі называе «дзядком». І Янка Купала, якому не было яшчэ і сарака пяці гадоў, перадае паходню беларускасці наступнаму, маладому пакаленню...

Чаму я пачаў свае нататкі з такіх развагаў? Ды таму, што пяцьдзесят гадоў спаўняецца і мне. Мае сябрукі і прыяцелі, мае аднагодкі, маё пакаленне адзін за другім бяруць гэты рубеж: Сяргей Дубавец, Віктар Івашкевіч, Барыс Пятровіч, Язэп Янушкевіч, Вінцук Вячорка, Славамір Адамовіч, Анатоль і Васіль Дэбішы і іншыя.

50-ці гадовы юбілей адзначаў і мой стары, можна сказаць, старажытны сябра Сяржук Сыс. Да ягонага юбілею выйшла першая кніжка ягонай паэзіі «Стрэмка», якая ўвабрала ў сябе выбраныя вершы. Ішоў да гэтай кніжкі ён доўга. Дасюль у яго магло быць ужо і некалькі кніжак, прынамсі, напісаных Сержуком вершаў хапіла б на іх. Але магло быць і так, што і гэтая кніжка не з'явілася б. Чаму? Дзеля гэтага трэба ведаць характар, натуру майго сябра. А натура і тэмперамент у яго — ого-го! Яшчэ той.

Пазнаёміліся мы з ім тады, калі наступалі на гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага ўніверсітэта. Лета далёкага 1979-га года было гарачым. Мы пасля 10-ці класаў, ён — заспенскай вясковай школы, я — светлагорскай гарадской. Нам па 17 гадоў. Мы абодва кучаравыя з даўгаватымі валасамі па тагачаснай моладзевай модзе. Ён — чарнавалосы, смуглявы, каравокі, як цыган, я — блакітнавокі, беласкуры з попельнымі кудзерамі. Была яшчэ і трэцяя шатэністая галава сярод абітурыентаў — Едруся Акуліна. Мы кучаравыя сябравалі ўтрох.

Пісаць пра чалавека, з якім мы сябруем з 17-ці гадоў, гэта ў значнай ступені пісаць пра самога сябе. І яшчэ адно, што апрача ўзросту і кучаравых галоваў і паступлення аб'ядноўвала нас — любоў да прыгожага пісьменства. Едрусь ужо бачыў сябе паэтам. Ён друкаваўся ў «Бязроць» і нават твор на ўступныя іспыткі па беларускай літаратуры ва ўніверсітэт напісаў у выглядзе зрыфмаванай паэмы. Сяржук і



я таксама пісалі вершы. Ён па-беларуску, а я яшчэ па-расейску, але з цвёрдым намерам перайсці на беларускую. Дзеля беларускай мовы, якую я хацеў дасканалы вывучыць, уласна я і паступаў на беларускую філалогію.

Якое адчуванне ў мяне было пасля знаёмства з Сержуком Сысом, гэтым страшэнна жывым хлопцам? Як быццам бы я сустрэў родную душу. Напачатку верасня мы з сваіх хатаў і кватэраў прыехалі ў Гомель вучыцца. Інтэрнат першакурснікам не давалі. Едрусь уладкаваўся на кватэры ў роднай цёткі, а мы з Сержуком ліхаманкава шукалі кут, каб прытуліцца. Першыя ночы я ўвогуле начаваў на гарадскім аўтавакзале. Урэшце Сяржук усё ж такі неяк уплішчыўся ў інтэрнат на вуліцы Кірава, а я зняў прахадны пакойчык у прыватнай хаце, варыў на абед штодня бульбу з лупінамі і паліў торфабрыкетам грубку.

Не сказаў бы, што нашыя стасункі былі заўсёды роўнымі. Сяржук быў неверагодным жэўжыкам, энергія з яго валіла цераз край. Яму ні хвіліны не

сядзелася на месцы, ён увесь час шукаў прыгоду, а часта і самі прыгоды знаходзілі яго. З ім немагчыма было штосьці планавальна напэўна, сустрэкашта штодня і размаўляць на гарачыя тэмы ці абмяркоўваць прачытанія кніжкі. Ён то з'яўляўся (і тады можна было размаўляць гадзінамі), то знікаў на дні, а то і на тыдні па нейкіх сваіх пільных справах. Тым не менш, менавіта з ім мы здзейснілі свой першы грамадзянскі ўчынак, першы свой вопыт спазнання беларушчыны. Скончыўшы першы семестр і паздаваўшы іспыты, атрымаўшы стыпендыю, у лютым 1980-га на зімовыя вакацыі мы з Сержуком купілі квітку на пягнік у агульны вагон і паехалі ў Крым, у Ялту, пакланіцца магіле Максіма Багдановіча. Мы былі ў захапленні ад ягонай паэзіі. Дабраўшыся з Сімферополя да Ялты па горнай дарозе на тралейбусе, мы пайшлі ў першы гатэль, які трапіўся на вочы — «Крым». Было ўжо цёмна, імжыла. На дзіва, былі вольныя месцы, мабыць, таму, што ўсё ж гэта быў далёка не сезон. Мы засяліліся, заплацілі не такія

ўжо вялікія грошы. Памятаю гэтае ўнутранае задавальненне, што вось — задумалі і зрабілі! А назаўтра быў сум, навеяны старымі могілкамі, шэрым сутонлівым надвор'ем, расшуканаю намі сціплаю магілкай паэта з невялікай шэрай пірамідкай з пабітага імхом і часам пясчаніку, з надпісам на ім, зробленым «няправільнаю тарашкевіцаю». І высокія чорныя змрочныя кіпарысы, і дзіўныя пальмы на гарбачых вуліцах Ялты, і царква, дзе адпывалі Максіма Багдановіча, і набярэжная, дзе няспешна прагульваліся адпачывальцы... Тая нашая паездка ў Ялту была вынаходкаю Сержука Сыса дзеля ўсведамлення сваёй індывідуальнасці, для станаўлення свайго асабістага творчага я.

Улетку 1980-га, пасля летняй сесіі, зборнай камандаю гісторыкаў, філолагаў і матэматыкаў мы паехалі ў будатрад у Хойніцкі раён, у вёску Бабчын, будаваць цагляныя дамкі. З гэтага будатрада захаваўся ў мяне адзін памятны фотаздымак, дзе мы ўтрох: Талік Сыс, Едрусь Акулін і я — нахілілі жалезную бочку і выліваем з яе бетонны раствор у падмурак аднаго з гэтых дамкоў. Дзесьці побач працаваў і Сяржук Сыс. Мы жылі ў актавай зале сярэдняй школы, на якой вісела шыльда ў гонар Станкевіча-Палескага, партыйнага чыноўніка і пісьменніка, які быў родам з Бабчына і, хутчэй за ўсё, дапамагаў пабудаваць гэтую школу. Побач стаў будынак старой, яшчэ даравалюцыйнай школі з чырвонае цэглы, у якім месціўся вучнёўскі інтэрнат. Натуральна, мы тады не ведалі, што тут, у падтэхнікуме, вучыўся прэм'ер Беларускай Народнай Рэспублікі ў эміграцыі, сталінскі вязень, літаратар і гісторык Яўген Калубовіч, якога разам з іншымі хлопцамі-студэнтамі арыштавалі яшчэ напачатку 30-ых гадоў за антысавецкую беларускую дзейнасць. Таксама мы не ведалі, што адсюль родам паэт Мікола Мятліцкі, які ў гэты час у Менску пачынаў масціць сваю літаратурную кар'еру. А вось з ягоным стрыечным братам, як потым аказалася, мы пазнаёміліся аднойчы ўвечары, калі Сяржук, Едрусь і я сядзелі каля цяпельца разам з бабчынскімі дзяўчатамі і гаманілі пра штосьці. І раптам узнік гэты стрыечнік Мятліцкага Міколы, які абурыўся такой ідылічнай карцінай: як так — чужыя хлопцы і тутэйшыя дзяўчаты! У выніку ён раскідаў нашае цяпельца, схапіў за руку і звёў адну з дзяўчат, за што літаральна праз некалькі хвілінаў быў дагнаны і

крыху павалтужаны. Запомніў ён, як самага прыкметнага, Сержука Сыса, і хутка разгарэлася супрацьстаянне паміж мясцовымі хлопцамі і будатрадаўцамі. Быў набег тутэйшых на наш лагер у школе. Шукалі Сержука. І, каб прыхаваць яго, палова будатрада, у тым ліку і Анатоль Сыс, і Едрусь, і я, і, натуральна, сам Сяржук, калі паехалі мыцца ў Хойніцкую лазню, заадно і пастрыліся налыса...

І яшчэ згадаецца: ва ўніверсітэце мы ходзім разам ва ўніверсітэцкі гурток на Яраўскую «Крынічку». І вось там я ўпершыню чую гэты верш, які распачынае Сержукаў зборнік вершаў:

*У горадзе шэрым,
квадратна-кубным,
усцяж паралельным
і скрозь сіметрычным,
дзе сціплае сонца
з-за гмахаў звісае
і промні, што дзіды,
туман прабіваюць,
дзе коміны неба
паранілі дымам,
дзе пахне мазутам,
іржой і бензінам,
скрозь панцыр асфальту,
праз тоўшчу бетону,
прабіўся да сонца
парастак
клёна.*

Віктар Ярац хваліць і падтрымлівае Сержука: пішы далей. Талік Сыс крытыкуе. Адтога дабіцца пахвалы амаль немагчыма. А верш, між іншым, атрымаўся праграмным. Таму, мабыць, і змясціў Сяржук Сыс яго ў сваю «Стрэмку». Гэта ж мы — тыя самыя парасткі клёну, прабіліся ў чужым горадзе. У зрусіфікаваным і наскрозь савецкім тагачасным Гомелі. А ці моцна ён змяніўся з тых часоў? Горад, ані Гомель, ані Менск затым, так і не стаў для Сержука чымсьці прымальным, камфортным і ўтульным. І чым даўжэй ён жыў у горадзе, тым больш разумеў гэта: «Са мною, нібыта стрэмка пад скураю, падарожніцаў Смутака... Мой светлы Смутака па маёй вечнай Радзіме»...

На першым курсе мы патрапілі на фальклорную практыку ў Жыткавіцкі раён. Пасля яе я вельмі палюбіў беларускую народную песню. Праз нейкі час, пазчыўшы на кафедры пераносны стужкавы магнітафон, паехаў у вёску да маёй бабулі па маці Соні (Сафіі) у вёску Будніцкі Двор Нараўлянскага раёна. Са мною за кампанію паехаў Сяржук Сыс.

Працяг на стар. 20–21 (12–13) ►

▶ КІНО

ФІЛЬМЫ БЫКАВА

У Расіі экранізуюць аповесць **Васіля Быкава «Афганец»**, паведаміў **«Беларускі партызан»**.

Аповесць пра няспраўджанага тыраназабойцу — «афганца» Ступака, які лічыць вінаватым ва ўсіх бедах Беларусі яе кіраўніка і вырашае пакласці гэтаму канец...

«Афганец» — рэч моцная, і яна яшчэ і нечакана актуальная: разгон дэманстрацый, АМАП, пошукі ўнутраных і знешніх ворагаў. Можна нават падумаць, што Улад Фурман (Уладзіслаў Фурманаў) вырашыў зняць антыпупцінскае кіно, але ён сам каза пра тое, што паспрабуе адысці ад палітыкі ў фіلمе.

«У мяне шлях да Быкава пачаўся праз працу над экранізацыяй яго аповесці «Бліндаж». А перад гэтым мы здымалі ў Беларусі ваенную карціну «Наркамаўскі

абоз». Здымкі былі складаныя і вельмі з'ядналі здымачную групу. І неяк беларускі прадзюсар карціны даслаў мне спасылку на аповесць Быкава «Афганец»... Мяне цікавіць творчасць Быкава як пісьменніка, як мастака, як сумленнага, прыстойнага грамадзяніна», — адзначыў рэжысёр.

Між тым стала вядома, што зняты па інашай аповесці В. Быкава фільм рэжысёра Сяргея Лазніцы «У тумане» ўвайшоў у спіс карцін, якія будуць прэтэндаваць на галоўную ўзнагароду 25-й пырымоніі ўручэння European Film Awards.

Увогуле, за ўзнагароду будуць змагацца 47 карцін з 31 еўрапейскай краіны. Намінантаў у розных катэгорыях вызначаць 2 тыс. 700 членаў Еўрапейскай кінаакадеміі.

Спісы намінантаў будуць аб'яўлены 3 лістапада ў час кінафестывалю ў іспанскай Севільі. Галоўная цырымонія адбудзецца 1 снежня на Мальце.

▶ ІМПРЭЗА

«БАБІНА ЛЕТА-2012»: НЕБА НІНЫ МАЦЯШ

Ужо трэці год запар у **Белаазёрску прайшло свята «Бабіна лета»**, прысвечанае **дню народзінаў знакамітай паэтэсы Беларусі Ніны Мацяш**.

20 верасня у горад, дзе жыла і працавала паэтэса, традыцыйна прыязджаюць калегі-літаратары з усёй краіны, каб пабываць у яе кватэры, на якой усталяваная мемарыяльная шыльда, у бацькоўскім доме, ускласці кветкі на магілу Ніны Язэпаўны.

Дзякуючы арганізатаркам фестывалю — выкладчыцы Галіне Скарыне і дырэктарцы мясцовай бібліятэкі Тамары Кузняцовай — праграма была надвычай насычанай. Многія шанавальнікі памяці Ніны Мацяш (апрача белаазёрцаў прыехалі госці з Мінска (старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Барыс Пятровіч, намеснікі Аляксей Пяткевіч і Эдуард Акулін, а таксама Анатоль Вярцінскі, Васіль Жуковіч і Анатоль Івашчанка), з Брэста (паэт і мастак Лявон Валасюк, выкладчыкі БрДУ Святлана Варонік і

Марыя Новік), з Гродна (прафесар Аляксей Пяткевіч і паэтка Данута Бічэль), барды Таццяна Матафонава і Таццяна Беланогая) наведлі сядзібу Мацяшоў у вёсцы Нівы, месца яе апошняга спачыну на гарадскіх могілках.

У памяць паэтэсы ў царкве адбылася ліцыя. І па традыцыі прайшлі літаратурныя чытанні — пры амаль паўтэўсячым аншылагу ў Палацы культуры Белаазёрска. Гучалі пранікнёныя прамовы, успаміны, вершы, прысвечаныя Ніне Мацяш, і вершы самой паэтэсы, песні, а таксама дэманстраваліся відэамацірыялы з колішняй вечарыны Ніны Мацяш у мінскім Доме літаратара.

Ад імя кампаніі «Будзьма беларусамі!» у Белаазёрскую бібліятэку імя Ніны Мацяш Міхась Скобла падараваў кніжную бібліятэчку, прачытаўшы са сцэны экспромт:

*Вам кніжак добрых дару
дзве горбы.
Да кніг яшчэ —
дзве прыгожых торбы.
Бо ўсе, хто кнігі чытае тусамі,
і ёсць сапраўднымі беларусамі!*

▶ САЮЗ

СУСТРЭЧА СА СВАЯКАМІ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

3 верасня ў сядзібе Саюза беларускіх пісьменнікаў адбылася сустрэча са сваякамі **Максіма Багдановіча: Наталляй Уладзіміраўнай Сарокай (Гразновай-Валасовіч) і Мікалаем Георгіевічам Хільтавым**.

Наталля Уладзіміраўна, унучка стрыечнай сястры Максіма Багдановіча Ганны Кіпрыянаўны Валасовіч-Гразновай, жыве ў Краснадары (Расія). Не гледзячы на тое, што яе прафесія не звязана з літаратурай (Наталля Уладзіміраўна — медык), яна сур'ёзна цікавіцца радаводам сям'і і зрабіла шмат у даследаванні генеалагічнага дрэва сваякоў Багдановіча. У Наталлі Уладзіміраўны — тры дачкі, растуць унукі.

Ганна Кіпрыянаўна Валасовіч-Гразнова падтрымлівала добрыя адносіны з Максімавым бацькам Адамам Ягоравічам Багдановічам, які прышчэпляў ёй любоў да беларускай літаратуры. З вершамі Максіма пазнаёмілася, калі выйшаў зборнік «Вянок». Кнігу ёй падпісаў бацька Максіма, потым гэты асобнік першага выдання «Вянкі» яна падарыла Янку Брылю, з якім перапісвалася. Ганна Кіпрыянаўна была знаёмай з М. Танкам, У. Караткевічам, П. Панчанкам, А. Лойкам, М. Стральцовым.

Унучка Ганны Кіпрыянаўны Валасовіч-Гразновай Наталля часта прыязджае ў Беларусь, у 1991 годзе прысутнічала на адкрыцці музея Максіма Багдановіча ў Мінску — разам са старэйшымі сваякамі.



Мікалай Хільтаў і Наталля Сарока



Барыс Пятровіч і Аляксей Пашкевіч — ля радаводнага дрэва са сваякамі Максіма

ПІСЬМЕННІКІ Ў ГВАРДЗЕЙЦАЎ

У 188-й гвардзейскай **Ноўгарадскай ордэнаў Суворова і Хмяльніцкага інжынерна-сапёрнай брыгадзе, што месціцца ў Магілёве, адбылася літаратурна-музычная вечарына, прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.**

Вечарыну арганізавала Магілёўская гарадская бібліятэка. Прысутныя ўважліва агледзелі кніжную выставу, праслухалі прапанаваную кампазіцыю пра жыццёвы шляхі беларускіх пес-

няроў, а таксама вершы ў выкананні артыстаў народнага тэатра Палаца культуры вобласці і песні на вершы Я. Купалы ў выкананні кампазітара Міколы Яцкова.

Заклучным акордам вечарыны стала выступленне паэта Эдуарда Акуліна. Знаходзячыся сярод вайскоўцаў, Э. Акулін распавёў пра асаблівасці лесу сваіх сваякоў, якія прайшлі праз палымя Афганістана, і прачытаў сваю баладу, прысвечаную афганскім падзеям. А потым загучалі звонкія струны акулінскай гітары, і прысутныя з задавальненнем паслухалі некалькі песен, у тым ліку і знакамітую «Янка Купала ідзе...».

Ул. інф.

У МАГІЛЁўСКОЙ ФІЛІ

2 верасня 2012 г. адбылося чарговае пасяджэнне **Магілёўскага аддзялення ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў»**.



Выступае Ф. Шкірманкоў

Старшыня аддзялення Мікола Яцкоў зрабіў справаздачу аб тым, што было зроблена за мінулыя чатыры месяцы. Абмяркоўвалася дзейнасць літаратурна-інфармацыйнага выдання аддзялення — бюлетэня «Дняпроўская строма», выказваліся пажаданні па яго далейшым развіцці.

Прысутныя паслухалі выступленне Таццяны Барысік, якая мае жаданне ўступіць у шэрагі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пасля абмеркавання яе творчасці адзінагалосна рэкамендавалі пісьменніцу для ўступлення ў СБП.

У пасяджэнні прыняў удзел намеснік старшыні СБП Эдуард Акулін.

Прэсавая служба СБП

▶ КАСТРЫЧНІЦКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

07.10.1932 — Пташнікаў Іван Мікалаевіч
10.10.1957 — Дранько-Майсюк Леанід Васільевіч
13.10.1932 — Кобец-Філімонава Алена Рыгораўна
15.10.1947 — Мельчанка Таіса Васільеўна
17.10.1972 — Бохан (Салаўеўа) Вікторыя Віктараўна
20.10.1947 — Голуб Юрка (Юрый) Уладзіміравіч
20.10.1967 — Андрыеўскі Васіль Рыгоравіч
25.10.1932 — Анісковіч Уладзімір Ігнатавіч
26.10.1952 — Казакоў Валерыі Мікалаевіч
31.10.1967 — Жылко Вадзім Вітальевіч



Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!



АСОБА

«...І З ПАШАНАЙ І ЛЮБОЎЮ АБ НАС УСПАМІНАЦЬ» ДА 120-ГОДДЗЯ ЗОСЬКІ ВЕРАС

Сяргей ПАНІЗЬНІК

«Так, я сваімі юбілеямі ўжо надакучыла...» — пісала аднаго разу мне Зоська Верас (яна нарадзілася 30 верасня 1892 года ў мястэчку Мяджыбаж Хмяльніцкай вобласці Украіны). А па праўдзе была ўсцешана нашай увагай і цікаўнасцю, частымі наездамі ў яе лясную хатку пад Вільняю. На ўзгорыстыя тэрамы Панары прабіраліся госці амаль з усіх куткоў Беларусі. І кожнаму, хто звяртаўся да яе на вочы ці лістоўна, хапала змогі дапамагчы. Тысячы пісьмаў прыходзілі штогод да Людвікі Сівіцкай, па мужу Войцік, да легендарнай Зоські Верас. Ад даўніх і новых знаёмых, ад энцыклапедыстаў і пачынаючых літаратуразнаўцаў, пісьменнікаў і школьнікаў — усіх, хто хацеў узбагаціцца захаванымі ў яе памяці, яе архівах ведамі пра Айчыну, гісторыю, хто хацеў спасцігнуць скрыжалёную моц Бацькаўшчыны.

Зоська Верас лучыла сабою стагоддзі, эпохі, радаводныя карані. І мы разам з ёю, відущкай і памятушкай, пераходзілі праз хістка масткі часу, запаўняючы сябе і прастору энергіяй продкаў.

Чытаю ліст Зоські Верас ад 18.09.1981. «Цяпер у мяне сапраўды нічога не засталася ў запасе. Але вас асабіста з прыемнасцю ў сябе пабачу. Так шмат хацелася б Вам паказаць са старых, старых часоў».

У кнізе Язэпа Лёсіка «Творы» ёсць фотаздымак: «Другая сесія Цэнтральнай Рады беларускіх арганізацый 15.10.1917 г.», дзе можна ўбачыць і воблік Л. Сівіцкай (Зоські Верас). А я ў падарунак ад яе атрымаў аднаго разу ўлётку Беларускага камітэта, які ў тым жа 1917 годзе месціўся ў Менску на Захараўскай вуліцы ў доме №18. Ці не сама спадарыня Людвіка складала словы адозвы: «Дык страпяніся, Народ Беларускі! Больш ні закуюць Цябе ў пумы жалезныя, бо сам будзеш сабей доляю кіраваць. Твае выбарныя людзі завядуць такі парадак, які Табе будзе патрэбны — толькі ведай, каго выбіраць. Выбірай тых, каторыя пастаяць за родную зямельку, за свабодную Беларусь». І далей зноў жа лацінкаю: «Грамадзяне Беларусі! Будзем тварыць народнае шчасье, яно цяпер у нашых руках. Дзеці нашыя



95-гадовы юбілей: Вольга Іпатава, Сяргей Панізьнік, Зоська Верас, Галіна Войцік (дачка), Віталь Скалабан, Уладзімір Содаль



На пачатку дарог

будуць дзякаваць нам за свабоду Бацькаўшчыны і з пашанай і любоўю аб нас успамінаць. Клічце вялікі кліч волі па ўсіх кутках свабоднай Беларусі!».

Па сканчэнні тэксту — пазначка: «Прачытаўшы — аддай суседу». Што я і раблю гэтым разам.

Аднадзяткі Л. Сівіцкай, апантаня адраджэнцы, і нас прыклікаюць з стогадовай далечы: «Браты! Будуйце сваю сьветлую будучыню. Пакажэце ўсяму сьвету, што жыве Беларусь...». То як жа могуць «надакучыць» юбілеі Зоські Верас, якія кожны раз дапамагаюць згадаць светлае імя падзвіжніцы, апантанага змагаркі за «вялікае свята свабоды».

Тым больш, што ў сёлёгняе 120-годдзе ўліваюцца і такія юбілейныя даты яе доўгага, пакручэстага жыцця: 105-годдзе першай публікацыі ў часопісе кіеўскага жаночага камерцыянага вучылішча «Подснежник» (а пачала пісаць «наўняны, дзятцінныя» апавяданні і вершы ў 9-10 гадовым узросце), 95-годдзе з таго часу, як Л. Сівіцкая пачала падпісваць псеўданімам Зоська Верас свае допісы ў менскую газету «Вольная Беларусь» (публі-

кацыі ў «Нашай Ніве» падпісвала псеўданімам Мірко), 85-годдзе ад пачатку заснавання ёю дзятчэй часопісі «Заранка», 45-годдзе ад пачатку новага этапу літаратурна-грамадскага жыцця пасля «духовага летаргічнага сна». У сваёй «Аўтабіяграфіі» Зоська Верас згадала: «Разбудзіў мяне Арсень Сяргеевіч Ліс. Ён і намовіў пісаць успаміны».

Дастасуецца да пакручэстых жыццёвых спежак Зоські Верас і яшчэ адна дата. Сёлета споўнілася 125 гадоў з дня нараджэння Фабіяна Шантыра (1887—1920) — першага мужа Людвікі Антонаўны Сівіцкай, сябра Беларускай сацыялістычнай грамады, аўтара «Нашай Нівы», «Вольнай Беларусі», «Дзянішцы», сябра першага ўрада Савецкай Беларусі. 33-гадовы Шантыр загінуў «пры нявысветленых абставінах». Недзе мне давалося прачытаць, быццам Шантыр быў арыштаваны разам з Цішкам Гартным. Апошняму нібыта ўдалося выбавіцца з расстрэльнай камеры чырвонаармейцаў і пераслаць партоўную тэлеграму ў Маскву...

Пра пісьменніцу Зоську Верас (а яна была прынята ў саюз пісьменнікаў з рэкамендацыі незабыўнага Генадзя Кахановаўскага ў 1982-м — трыццаці гадоў таму), пра дзятчэю на грамадскай і культурнай ніве пісалі Сяргей Новік-Пяюн, Янка Саламевіч, Уладзімір Содаль, Зянон Пазыняк, Фёдар Янкоўскі, Вольга Іпатава, Уладзімір Ягоўдзік, Валянціна Аколава, Дзіяна Чаркасава, Алесь Бачыла і многія, многія іншыя.

Толькі эпістальная спадчына Зоські Верас (лісты, цыдулкі ад яе і да яе) змяшчае каля 10 000 адзінак! Пасля яе смерці ў 1991 годзе прысутнасць гэлага творцы ў розных дзяржаўных і недзяржаўных выданнях даволі значная. Але найбольш поўнае выданне твораў Зоські Верас «пад адной стрэшкай» адбылося яшчэ пры жыцці пісьменніцы. Гэта кніга «Каласкі» («Юнацтва», 1985 год) з праёмавай Ніла Гілевіча і пасляслоўем Янка Саламевіча.

У 1992 годзе Галіна і Лявон Луцкевічы (дачка і зяць Людвікі Антонаўны) пісалі мне: «У сувязі са 100-гадовым юбілеем Зоські Верас мелі быць выданыя яе ўспаміны. Ініцыятарам быў Янка Саламевіч. Нам стала вядома, што гэтая ініцыятыва, мабыць, ня будзе рэалізаваная...».

Яна, гэтая магчымасць, не спраўджана і па сённяшні дзень... Самы час цяпер для творцы з віленскага краю. І неабавязкова чакаць чарговага юбілею. Хаця сваімі напамінальнымі датамі Зоська Верас нам, па праўдзе, не надакучыла.

У Яе вянок — мае наступныя два верхы...

Дзеся пад Вільняю

«З дому не рухаюся... Так што калі Вам хочацца мяне адведаць, не адкладайце: чым хутчэй, тым лепш. Зразумела, вясной у нас прыгажэй і дарога больш прыемная. Але мушу вытлумачыць, як да мяне дабрацца, бо жыву даслоўна ў лесе...»

З ліста Людвікі Антонаўны Войцік

А дарога — дзе золь, дзе верас — у пажухлым зімой лісці... Маладзенькая Зоська Верас, як нялёгка да Вас дайсці. І не бор той густы пад Вільняй, не падростаць-саснякі, — замінаюць гадоў узвівы, нашы звільстыя вякі... І самім Вам пад дзеяннасцю. Столькі жыццянак у вязьму! Ды з-за лесу, з-за бору —

постаць:

— Добрых летаў яшчэ вазьму!
Баравая, уся лясная,
яна памятливая на здзіў...
Не пытаюся я, бо знаю:
колькі
верас
людзей вадзіў...
Паспяшаюся — і паверу:
з Даўгаалеццем расце Любоў.
...Дзеся пад Вільняю Зоська Верас
прыручае нам галубоў.

Я НЕ БАЮСЯ

Зоська ВЕРАС

Я не баюся жыццёвай буры,
хоць добра знаю я шум пануры,
і змрочнага не баюся ценю
без ласкі цёплай сонка пражэню,
і не баюся працаў мазольных
для рук бяздоўных...
Але ж баюся я ўтраты веры,
траты энергіі баюся без меры,
баюся жыцці без ідэалу,
бо ў чорнай пустыцы сэрца б сканала...
Больш чым цялеснай баюся смерці —
душой памерці...

1915 год

Колькі ж Вам?
Дзеяннасцю пяты?

Лік у клопаце малады:
толькі б гудзевіцкія дзятчаты
чулі водар жывай вады;
каб у дальніх
школьных музеях
хлопцы бачылі,
што для іх
столькі ўзведзена калізеяў
беларускіх, значыць — сваіх.

Колькі ж пісем
пайшло ў школы?
Чый такі непамеркны дух?
Хто за самых рупнейшых
молад
дзецокоў, дзядзькоў, маладуч?

Зоська Верас... Ах, Зоська Верас!
Вы ўтрымалі зямную вось.
...Я раскажваю — мне не верыць
найпрыхільнейшы ягамосць,
што пад Вільняю —
клён з лясчынаю,
а навокал — дубы, дубкі...
Тут ёсць клад.
Да яго лагчынаю
прабіраюцца дзівакі.
Клад, адкрыты для ўсіх;
праменьнямі
надзяляецца, хто ахвоч.
Сам я браў тут арэхі жменямі,
каб не білася ў сэрцы ноч.

Зоська Верас. Ах, Зоська Верас!
Столькі думана ў цішыні...
Беларусь жывучы верай
з птушкай феніксам у радні.
Цераз просекі і павалы
прабіраліся да відна.
Пакаленні ішлі ў правалы:
меч і голад,
мор і вайна...

Вам нялёгка, калі ў рабоце
годы, нервы, сумленне, слых.
Жыць нялёгка, бо на выгодзе
абьякавых многа, злых...
Над Панорамі¹ пісьмы кружацца.
Беражэ Зоську Верас бор.
Хай Вам доўга Радзіме служыцца
на узгорку сівых Панор.

¹ Паноры (Панярай) – лясны масіў на паўднёва-заходняй ускраіне Вільні.

▶ АПВЯДАННІ

ХТО БЫКУЕ АПОШНІМ...

Зміцер ДЗЯДЗЕНКА

**Ars Amandi**

Рэдактар недзяржаўнай газеты Андрэй Шмаравідла сядзеў за працоўным сталом і думаў. Яго думкі былі пра будучыню Радзімы і пра тое, ці складзецца пасьянс «Павук». Шмаравідла, без сумневу, быў таленавітым чалавекам: ён мог думаць абедзье гэтыя думкі адначасова.

Нечакана ў яго кабінет закаціўся невысокі рудававы наведнік, відавочна чымсьці ўсхваляваны.

— Дарагі рэдактару! — у голасе рудававата чулася непадробнае хваляванне. — Вы рызыкуеце будучыняй газеты!

— Мы заўжды рызыкуем, але ўсё адно працягнем гаварыць праўду, — паспрабаваў супакоіць рэдактар незнаёмец. — А што, уласна, вас так устурбавала?

— Вашая новая рубрыка, — госць сутаргава зглынуў сліну. — Вы надалі ёй для канспірацый назву «Каханне і сэкс». Але ж усім відаць, што гэта рубрыка палітычная! Нездарма яна ўзнікла напярэдні выбараў...

Рэдактар памкнуўся нешта сказаць, але госць не даў яму такой магчымасці.

— Вось гэтая фраза, што ад трэння ў прэзерватыве могуць узнікнуць мікрарасколіны, — ён тыцнуў некуды ў сярэдзіну газетнай старонкі, — усім жа зразумела, што яна азначае разлад у шэрагах улады. Гэтым вы даіце зразумець, што шчыльня кантакты з прадстаўнікамі рэжыму дазваляць раскалоць іх шэрагі.

Ён крыху перавёў дыханне і працягваў з ранейшым запалам:

— А вось гэты артыкул «Перавагі і загані мастурбацыі». Вы думаеце, не заўважна, што ў гэтым тэксце абмяркоўваецца выбар адзінага кандыдата ад апазіцыі?.. Я ўсё разумею! Гэта занадта сур'ёзная тэма, каб гаварыць пра яе адкрыта, таму давядзіцца карыстацца палітычнымі метафарамі. Мне імпануе тое, як элігантна вы пазначылі тэму. Але ж гэта ўсё шытае белямі ніткамі! Аналогія паміж мастурбацыяй і выбарам адзінага — занадта відавочная! Гэтакасама, як паміж гаворкамі пра кандом і байкот.

Госць распаліўся ўсё больш. Рэдактар ужо кінуў марныя спробы ўклініцца ў ягоны маналог.

— Я ўжо не кажу пра артыкул «Восем спосабаў кахацца даўжэй». Нават я зразумеў, што ў гэтым артыкуле гаворыцца пра выхад на Плошчу і адстойванне свайго выбару. «Кахацца даўжэй»... І папугаю зразумела, што тут гаворыцца пра неабходнасць стаяць

да канца! Вы думаеце, у органах дурні сядзяць? Думаеце, яны не зразумеюць вашых алузіяў? Дарагі спадар Шмаравідла! Вы вельмі рызыкуеце, друкуючы такія тэксты. Гэта можа пагражаць закрыццём такой дарагой нам усім газеты...

Наведнік прыклаў руку да сэрца:

— Я прашу вас быць больш абачлівым і больш канспіраваць такія смелыя палітычныя заклікі.

Нарэшце рэдактар мог вымавіць слова:

— Вы трохі памыляецеся. У нас не проста грамадска-палітычнае выданне, а газета для ўсёй сям'і. Таму мы і падымаем розныя тэмы...

— Вядома! — рудававы перапініў яго, глядзячы з вясёлай хігрынкай у вачах. — Менавіта так вы можаце адказваць разнастайным правяральшчыкам! Але ж я не правяральшчык, а даўні чытач выдання. Пагатоў, што і правяральшчыкі будуць да вас чапляцца хутчэй за ўсё па іншых, надуманых нагодах. А вось тое, што вы называеце сябе газетай для ўсёй сям'і, можа нават пашкодзіць. Ну няўжо вы, спадар Шмаравідла, чытаеце сваім дзесям артыкулы пра перавагі мастурбацыі або анальнага сэксу? Усе ж зразумеюць, што гаворка тут можа ісці толькі пра палітычнае выхаванне!

Ён яшчэ раз цяжка ўздыхнуў. Пры наступным пытанні ў яго голасе прарэзалася непадробная цікаўнасць:

— А які будзе наступны артыкул у нашай рубрыцы?

— «Восем жэстаў, якія выдаюць пажаду».

Рудававы задаволена паківаў галавой:

— Абавязкова прачытаю, каб ведаць, каго з кандыдатаў выбраць. Але паабячайце, калі ласка, што гэта будзе апошні з вашых рызыкаўных артыкулаў...

Хто быкуе апошнім...

— Ну што ж, сябры мае, сённяшня планёрка ў нас лёсавызначальная, можна сказаць...

Галоўны рэдактар абвёў позіркам прысутных.

І папугаю зразумела, што тут гаворыцца пра неабходнасць стаяць да канца! Вы думаеце, у органах дурні сядзяць? Думаеце, яны не зразумеюць вашых алузіяў?

Рэдакцыя нярвова ўздыхнула: пасля такога пачатку спадзявацца на далейшую літасць было бессэнсоўна.

— Усе вы, без сумневу, памятаеце выказванне нашых славутых папярэднікаў, што беларуская мова пераможа тады, калі на ёй загавораць гошнікі і прастальткі. Калі ўлічыць, які складаны перыяд беларушчына перажывала ў мінулае стагоддзе, гэтую мару нашыя папярэднікі маглі выказаць толькі як нязбыўную. Але цяпер на нашу долю выпала ажыццявіць яе!

З вачэй Галоўнага струменіў магутны фантан аптымізму й энергіі. Эканамічны Аглядаль-



нік нярвова ўцягнуў паветра і паспрабаваў неўпрыкмет збіць з рукава пырскі гэтага фантану, якія даляталі ад Галоўнага.

— Мы вызначаем нашу новую стратэгію на бліжэйшы час — заваяваць моладзь і сярэдні клас. Найперш, вядома, моладзь, бо за ёй будучыня... І таму фраза для беларускамоўных гошнікаў для нас набывае новае гучанне і актуальнасць. У сувязі з гэтым у нас адбыліся кадравыя змены: знаёмцеся з новым намеснікам галоўнага рэдактара і палітычным аглядальнікам!

Рукаво замшавяга пінжака паднялося і паказала на кароткастрыжанага квадратнага чалавечка, шырэй і лба падобнага да маладога бычка.

— Менавіта ён прынясе змены ў нашу працу і зробіць нашае выданне па-спраўдному бліжкім для народа, — крыніца натхнення ў Галоўнага была невычарпальнай, як Вялейскае вадасховішча.

Новы Намеснік абвёў усіх пагрозлівым позіркам і падцягнуў чырвоныя тронікі. Галоўны між тым працягваў:

— 3 наступнага нумара мы ствараем кантэнт беларускіх гошнікаў і такім чынам ангажувем моладзь у шэрагі беларушчыны. І сачыць за гэтым будзе мой новы намеснік!

«Бычок» павярнуўся да шэфа і абвёў рукой прысутных:

— Чо?! За кім з гэтых сачыць трэба?

Хтосьці падавіўся смяшжом, які адразу ж сціх, як толькі Намеснік вярнуўся позіркам да рэдакцыі.

— Пакуль ні за кім, — рэдактар абаяльна пасміхнуўся. — Я табе ўжо тлумачыў твае задачы: яны не мяняюцца пакуль што. А астатняе я табе потым патлумачу.

— Няма базару! — пагадзіўся «бычок».

Планёрка, якая адбылася праз месяц пасля з'яўлення новага намесніка, мала нагадвала ранейшыя рэдакцыйныя сходзі.

Галоўны падцягнуў зьялёныя тронікі:

— Ну што, пабазарым пра мінулы нумар і ператрэм тэмкі для наступнага?

— Я...ць-капаць! — падтрымаў Намеснік.

— Найперш пра эканамічны артыкул нумара. Адзначу, што за месяц эканамічны аддзел так і не здолеў стаць бліжэй да народа. «Мыты», «афшоры», ПДВ, ВУП — хто гэта разбярэ? Кожны артыкул даводзіцца перапісваць! Я ж неаднойчы прасіў асвоіць новую эканамічную тэрміналогію нашага выдання! Вы паглядзіце, як мы перарабілі ваш агляд: «раздзерыбанлі бабло», «лахаўё ў пралёне»... Вось як трэба пісаць! Тады ўсім будзе цікава чытаць эканамічныя артыкулы. Я разумю, што перарабіць сябе цяжка. Як вы заўважылі, я й сам яшчэ не дужа добра авалодаў нашым новым стылем у кантактах з вамі. Але мы ўсе павінны працаваць над ім, у чым нам і дапамагае мой Намеснік.

Эканамічны аглядальнік ўздрыгнуў, паглядзеў на маўклівага Намесніка і паправіў чорныя акуляры, якімі прыкрываў падбітае вока.

— 3 палітычнымі аглядамі ў нас усё ў парадку. Думаю, тэмай наступнага палітычнага агляду трэба даваць нашы адносіны з суседзямі. Працоўная назва артыкула будзе «Самі вы підары гнойныя!». Ім як заўжды зоймецца наш галоўны спецыяліст у галіне міжнародных сувязяў, палітыкі, палітэсу й іншых мудрагелістых тонкасцяў.

Намеснік нахіліў кароткую шыю, зірнуў спадылба на Галоўнага:

— Чо?! А я?

— Ну не быкуй! Я ж пра цябе і казаў!.. Далей — аддзел культуры. У нас нямерана тэмак, якія варта асвятляць. З кім спіяць славутыя пісьменнікі, колькі выпіваюць рок-спевакі, чым розняцца надпісы ў сарцірах Нацбібліятэкі і КЗ «Мінск» — усё гэта вельмі цікава і варта асвятлення на нашых старонках!

У гутарку ўмяшаўся Вэб-рэдактар:

— Нашыя інтэрнэт-форумы поўныя пытаннямі ад чытачоў. Кажуць, што мы «зжаўцелі» ды скаціліся вельмі нізка...

Галоўны паглядзеў на Вэба як на малое неразумнае дзіця:

— Запамінай — потым адкажаш ім. Пакуль мы застаемся адзінай незалежнай беларускай газетай, мы павінны быць даступнымі для ўсіх. І пісаць павінны для ўсіх. А паколькі галоўнай нашай аўдыторыяй застаецца моладзь і сярэдні клас, то мы й пішам для іх. Аднак усялякіх яйкагаловых мы таксама не адкідаем! Для іх ёсць апошняя старонка — самая каштоўная, бо — з абвесткамі! Я й сам туды часам зазіраю, каб узняць свой культурны ўзровень...

Галоўны задуменна паглядзеў на апошнюю старонку, памалучаў. Цяжка ўздыхнуў. Потым працягнуў з ранейшым энтузіязмам:

— І пры канцы яшчэ адна клёвая навіна. На медыйным рынку заўважылі, як хутка мы заваёўваем моладзь апошнім часам. У звязку з гэтым нам прапанавалі фінансавую дапамогу ў заваяванні сярэдняга класа. І тут я магу вам з гонарам заявіць: «У чым наша сіла? У прабачанні й прагнозе!». Бо — што цікавіць сярэдні клас? Правільна! Прастытуткі! І мы будзем цяпер актыўна працаваць над з'яўленнем беларускамоўных прастытутак. Пакуль што нам прапанавалі рабіць гэта ў палітычнай сферы, але ж заўжды трэба з нечага пачынаць!

РАДЗІМЕ»

най газетцы і хоць затым, здаецца, атрымаў рэдактарскую школу літаратурнага выдання, працуючы ў «Маладосці», — але ж не, вяртанне ў газету вярнула і ўсе працаваныя раней хібы і штампцы. Тым не менш, газетнай працы Сяржук Сын не баяўся. Трэба сказаць, што нашыя кантакты тады паслабелі. Жыццё неяк запрэгла нас у розныя вазы, паставіла ў аглоблі і ўснула ў хамуты. Я высільваўся ў музеі Максіма Багдановіча, дырэктарам якога я стаў і які, кроў з носу, трэба было адчыніць да 100-й гадавіны паэта, а яшчэ ж грамадская праца, якая забірала ўвесь астатні час. А Сяржук праз пару гадоў перабраўся ў абласную газету «Гомельская праўда».

Няпростае жыццё творчага чалавека ў правінцыі. А Гомель, на жаль, так і не стаў самадасатковым культурным цэнтрам. Менск высмоктвае ўсё творчае і цікавае, як пыласос, і толькі Горадня ў змозе супрацьстаяць яму. Калі ж няма дастатковаго кола аднадумцаў і разнастайных творчых кантактаў, людзей, якія натхняюць твае творчыя пошукі і падштурхоўваюць тваё творчае «я», можа наступіць крызіс. Відавочна, як у час жыцця ў Гомелі, у верхша Сяржук Сын працаваўца ноткі песімізму, боязі «ўгрузнуць у балота», адчуванне незадаволенасці і марнасці свайго жыцця. Аднастайнасць правінцыйнага жыцця ператвараецца ў сапраўдны экзамен:

Мясцовы час...
Няспешны плёскат Сожа,
Спагада позіркаў, што лавіш
незнарок,
На скрыжаванні выцілы «ларок»,
язмін ды бзз за кожнай агароджай.
Жанчына размаўляе з галубамі,
«Пятра і Паўла» ціхі перазвон,
Пах ежы з незачыненых акон...
Мясцовы час,
Ці вытрымаць экзамен?
Мясцовы час...
Ці я ўжо не мясцовы,
Па свеце натптаўшыся як след?..

Пры пераездзе ў Гомель Сяржуку Сысу, можна сказаць, моцна пашанцавала на той час, бо ў «Гомельскай праўдзе» працаваў Барыс Пятровіч, які і стаў для Сяржука тым інтэлектуальным апірышчам, які не даў яму апусціць творчыя крылы, патануць у дрыгве будзённасці і побыту...

Вось так у розных клопатах і справах праляцелі пяцігадовы наступныя гады. Сустрэчы нашыя былі цёплыя, але рэдкія. Ці я быў у Гомелі і заходзіў да яго ў госці, ці ён з'яўляўся наездамі ў Менск і прыходзіў да нас.

...Гадоў васьм таму выбраліся мы ў вандроўку ў Чарнобыльскую зону, у той самы Бабчын, дзе колісь мы працавалі ў будатрадзе. Паехалі ў адной машыне: Барыс Пятровіч, Сяргей Дубавец, Едрус Акулін, а я і былі аднагрупнік Барыса па журфаку. А па дарозе заехалі ў Вялікія Нямыкі, вёску на Веткаўшчыне на беразе Бесядзі, адкуль родам Едрус. Спыніліся там у ягонай хаце. Хлопцы паплылі на чаўне лавіць у Бесядзі рыбу, а мы з Едрусем засталіся. І вось апоўначы ў хату ўваліўся Сяржук Сын, якому затэлефанавалі ў Гомель і папрасілі далучыцца на ноч да нашай кампаніі. Сяржук тады працаваў у нейкім рэкламным аддзеле, дзень правёў на выставе, і яго прывез на машыне швагер. Мы выпілі і доўга гаманілі пра творчасць, літаратуру і пра тое, куды коціцца гэты свет.

Так я даведаўся, што Сяржук разводзіцца з Валяю. Сумеснае жыццё трэснула, і як склеіць яго, ні ён, ні яна не давалі рады. Кожнае каханне, як і кожнае чалавецца жыццё, індывідуальнае, і яно мае свой век. І часам людзі паміраюць у каханні, а часам памірае каханне, а людзі жывуць...

У траўні 2005 года памёр наш сябра, геналяны паэт Анатоля Сын. Хтосьці можа засумнявацца, ці можна вось так запроста нашага равесніка, чалавека з далёка неідэальнымі паводзінамі называць



З Сяржуком Сысам — у Яльце. 1980 г.



Літаратурны гурток «Крынічка», ГДУ. Міхась Хацяновіч, Сяргей Сын, Анатоля Кавалёў, Віктар Ярац, Валянціна Бандарэнка, Эдуард Акулін, Алесь Бяляцкі, Сяргей Сцешыц, 1980 г.

геніем? Я ўпэўнены, што можна. Бо хто ж, як не ён, у 80-90-ыя гады XX стагоддзя праз паэтычнае слова выявіў духоўную і нацыянальную сутнасць беларускага народу? Ён, як той Янка Купала напачатку XX стагоддзя, думаў за ўсіх беларусаў, здолеў акумуляваць усю горыч і ўвесь боль беларусаў, усе паразы і перамогі беларускага духу, усе надзеі і спадзяванні на лепшую будучыню...

На пахаванні Анатоля Сына я не быў, у той час мяне не было ў Беларусі. На сорок дзён у чэрвені 2005 года мы выехалі з Менска на мікрааўтобусе ў Гарошкаў, на ра-

дзіму паэта. Перад ад'ездам Каця Камочка выперла з аўтобуса двух п'яных хлапцоў, былых знаёмых Сына, якія гучна вохкалі і прычыталі за Таліка і збіраліся ехаць разам з намі. Астатнія ж пасажыры былі збольшага знаёмыя паміж сабой. Разам з намі ехала і Галя Дубянецкая, паэтка, мая даўняя знаёмая, з якой разам мы некалі вучыліся ў аспірантуры Інстытута літаратуры Акадэміі Навук. Галя, мілая, сціпая, усмешлівая дачка Міхала Дубянецкага, беларускага дзеяча, аднаго з інтэлектуалаў і заснавальнікаў Беларускага Народнага Фронта. Бог даў ёй ціхі, вытанчаны, высокаінтэлектуальны талент. Выхаваная ў рэчышчы еўрапейскай літаратуры, яна сваім паэтычным голасам нагадвае мне расійскую паэтку Марыну Цвятаеву, вельмі вельмі няпростую для ўспрымання шараговага чытача. Паэзія такога кшталту, элітарная паэзія, зразумелая далёка не ўсім. Яе тэксты насычаныя тонкімі асацыяцыямі, падтэкстам, заглыбленасцю ў свой свет, у выбудаваную ўнікальную сістэму каардынат.

І вось мы прыехалі ў Гарошкаў, дзе нас сустрэлі гасцінныя сёстры Анатоля. На сядзібу Анатоля Сына з'ехаліся таксама і былыя сябры, і прыхільнікі таленту паэта з Гомеля, Рэчыцы, Светлагорска. Прыехаў з Гомеля і Сяржук Сын. Мы мелі крыху часу і пад'ехалі з ім у суседнюю Заспу, да ягонай маці, выйшлі паглядзець на Дняпро, трохі парамаўлялі. Сяржук сказаў, што жыве цяпер у Гомелі сам, здымае жытло. Затым мы вярнуліся, наведальні могілкі і, пасля памянальнага стала і выступы паэтаў і бардаў, пайшлі на ўлюбёнае месца Анатоля Сына — Гарошкаўскае гарадзішча. І там ужо Сяржук Сын і Галя Дубянецкая хадзілі збольшага разам, узяўшыся, як дзеці,

за рукі. Аказваецца, яны таксама былі ўжо даўно знаёмыя, бо разам удзельнічалі ў семінары маладых літаратараў у пісьменніцкім Доме творчасці ў Іслачы...

Ніхто асабліва не звяртаў увагі на Галя і Сяржука. А яны спусціліся з Гарошкаўскага гарадзішча і пайшлі да адступіўшага ўдалеч пасля мелірацыі Дняпра. Было цёпла, ярка свяціла сонца. Ужо быў час ад'язджаць нам у зворотную дарогу. Я набраў нумар сотавага тэлефона Сяржука і папрэдзіў, што мы мусім неўзабаве вяртацца, таму добра было б, каб ён прывёў Галя назад. Іхнія фігуркі былі ўжо маленькія, у адзак Сяржук памахаў мне рукою, а па тэлефоне сказаў, каб мы ехалі без Галі, бо яна застаецца з ім. Праз 4 месяцы яны ўзялі шлюб. Вось так Анатоля Сын і памяць пра яго злучыла ў яшчэ адну сямейную пару паэта і паэтку.

Дагадзіў жа ты мне, Анатоля,
Дагадзіў...
Хоць тваімі шляхамі
амаль не хадзіў —
я начамі тваімі
не ведаў начэй,
прама ў вочы глядзеў,
ды не бачыў вачэй.
Не дайнік твой, не брат
І не зменлівыя цені, —
Толькі сэрца маё
Апаліў твой «агмень»,
Я відушчым,
Як фенікс з нябыту ўваскрэс
Ды пайшоў за табою
ў бурштынавы лес.
А ты ведаеш, што я знайшоў,
Анатоля?

Галя Дубянецкая вярнулася ў Менск толькі праз год, а яшчэ праз некалькі месяцаў, развітаўшыся з працаю, да яе пераехаў жыць Сяржук Сын. Іронія лёсу, што ў царкоўным шлюбе Сына і Галі Дубянецкай я зноў быў ягоным дружкаю, і стаў хросным бацькам і іхняй дачкі Стасі. Сёлета Стася ідзе ў школу. Яна піша мне друкаванымі літарамі пажаданні ў паштоўках, каб я хутчэй выйшаў на волю...

Пераезд у Менск даў творчасці Сяржука Сына новы якасны штуршок. Менскае творчае асяроддзе, знаёмства з новымі людзьмі, актыўная праца, знаходжанне ў гушчынцы культурных і грамадскіх падзеяў дабратворна паўплывалі на ягоную паэзію. Узнікае такое адчуванне, што ў паэта Сяржука Сына з'явілася другое дыханне. Гэта сталася магчымым найперш дзякуючы ягонаму ўменню не спыняцца ў развіцці, а расці далей, шыраі і глыбей. Чытаючы «Стрэмку», не губляеш цікавасці да паэта, да ягонай думкі і ягоных вершаў, хочацца чытаць кніжку далей і далей. Сяржук Сын здолеў перадаць праз сігмы вершаў няравнае трапятанне сваёй душы. Жыццё, думкі, пачуцці, каханне і горыч адстойваюцца, набіраюць водар і ператвараюцца ў гаркавае, ці салодкае, ці сухое каштоўнае віно вершаў.

...Няма прарокаў у сваёй Айчыне, пакуль што няма, нядоўгі час яшчэ няма. Яшчэ крыху, яшчэ трохі...

Жнівень 2012 года,
Бабруйская калонія

25 верасня літаратар і праваабаронца Алесь Бяляцкі сустраў свой пяцідзесяцігадовы юбілей. Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў «Калектыў «Новага часу» шчыра зычаць паважанаму аўтару здароўя, моцы — і хуткай свабоды!



Паездка ў Кушляны на сядзібу Францішка Багушэвіча. Злева направа: Міхась Казлоўскі, Вінцук Вячорка, Алесь Бяляцкі, Сяргей Дубавец, Сяргей Сын, Вінцэс Мудроў, Алег Бембель і Кені Кім, Алесь Шапоўскі, 1984 г.

▶ КАЛЕЙДАСКОП

СТРАСЦІ ПА НОБЕЛЮ

Брытанская букмекерская кантора «Ladbrokes» пачала прымаць стаўкі на лаўрэата Нобелеўскай прэміі па літаратуры 2012 года.

Галоўным прэтэндэнтам на Нобелеўку «Ladbrokes» называе японскага пісьменніка Харукі Муракамі, аўтара «Нарвежскага лесу», на чью перамогу стаўкі прымаюцца з каэфіцыентам 10 да 1. У ліку фаварытаў — кітайскі пісьменнік Мо Янь (12/1), галандскі аўтар Сейс Нотэбом (12/1), албанскі паэт і празаік Ісмаіл Кадарэ (14/1), паэт сірыйскага паходжання Аданіс (14/1) і паўднёвакарэйскі паэт Да Ун (14/1).

У спісе прэтэндэнтаў на Нобелеўскую прэмію традыцыйна называюцца Умберта Эка, Салман Рушдзі, Філіп Рот, Кормак Макараці і Томас Пінчон.

Усяго сёлета на Нобелеўскую прэмію па літаратуры прэтэндуюць 210 празаікаў і паэтаў, з якіх 46 — упершыню, паведамля «The Guardian». «Незвычайна высокая колькасць былых лаўрэатаў Нобелеўскай прэміі скарысталіся сваім правам на вылучэнне прэтэндэнтаў», — напісаў сакратар Шведскай Акадэміі Петэр Энглунд. У спіс жа букмекераў пакуль патрапілі 107 прэтэндэнтаў.

Вядома, гэты рэйтынг — пакуль папярэдні: да абвешчання лаўрэата 2012 года засталася яшчэ два месяцы, за якія ўсё



Харукі Муракамі

можа змяніцца. Таму давяраць меркаванню брокераў не варта. Напрыклад, сірыйскі паэт Аданіс лічыўся фаварытам латася, але прэмію атрымаў Томас Транстрэмер са Швецыі. Сёлета Аданіс пакуль дзеліць чацвёртае-шостае месцы.

У спісе букмекераў на дадзены момант прысутнічаюць два аўтары з Расіі: паэт Яўгеній Еўтушэнка і празаік Віктар Пялёвін. «Ladbrokes» ацэньвае шанцы Еўтушэнкі як 66 да 1, а Пялёвіна — 100 да 1. І Еўтушэнка, і Пялёвін трапляюць у спісы букмекераў некалькі апошніх гадоў.

Імя ўладальніка адной з самых прэстыжных прэмій у галіне літаратуры стане вядома напачатку кастрычніка.

МУЗЕЙ АЙТМАТАВА Ў ПЕРАДЗЕЛКІНА?

Спадчыннікі Чынгіза Айтматава падалі скаргу на дзеянні Міжнароднага літаратурнага фонда ў камісію Грамадскай палаты Расіі па культуры. Як паведамляецца на сайце ГП, Літфонд паспрабаваў выслаці спадчыннікаў пісьменніка з дома ў падмаскоўным Перадзелкіна, дзе яны збіраліся зрабіць музей.

Пытанне пра стварэнне дома-музея пісьменніка павінна было вырашыцца ў верасні, аднак, як паведамляецца, 21 жніўня судовыя прыставы і паліцыянты спрабавалі выслаці спадчыннікаў.

У мястэчку пісьменнікаў у Перадзелкіна Айтматаў жыў з 1988 года. У ліку першых пісьменнікаў, якія пасяліліся там у сярэдзіне 1930-х гадоў, былі Барыс Пастэрнак, Ілля Ільф і Яўгеній Пятроў. У розныя гады ў Перадзелкіна жылі Булат Акуджав, Карней Чукоўскі, Валяцін Катаеў і многія іншыя.

У наш час у мястэчку ўжо існуюць музеі Пастэрнака, Чукоўскага і Акуджавы, а таксама галерэя-музей Яўгенія Еўтушэнкі. Падобны музей хацелі адкрыць і да 85-годдзя з дня нараджэння Айтматава, аднак, па словах спадчыннікаў пісьменніка, Літфонд хоча стварыць адзін агульны музей з экспазіцыямі, прысвечанымі розным пісьменнікам.

У камісіі пры Грамадскай палатзе заявілі, што збіраюцца ініцыяваць праверку дзейнасці Літфонда дзеля таго, каб захаваць мястэчка ў ранейшым выглядзе.

ПАЛОВА ПРАВОЎ НА «ЗНЕСЕННЫХ ВЕТРАМ»

Плямнік амерыканскай пісьменніцы Маргарэт Мітчэл (1900—1949) Джозаф Мітчэл у сваім тэстаментаце падарыў Каталіцкай Царкве ЗША мільёны даляраў і 50% правоў на распаўсюд «Знесенных ветрам».

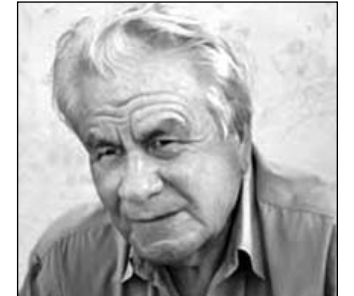
Архідыяцэзія Атланты можа разлічваць на сотні тысяч даляраў штогод. 50-адсоткавы ўдзел царквы ў правах на гандлёвую марку і аўтарскіх правах распаўсюджвання таксама і да выпадкаў перапрацоўкі «Знесенных ветрам» для тэатра і балета.

Джозаф Мітчэл, адзін з двух сыноў Стывена Мітчэла, брата пісьменніцы, памёр у кастрычніку 2011-га ва ўзросце 76 гадоў. Ён быў членам кафедральнага прыходу Пана Хрыста ў Атланце і імкнуўся, каб храм і супольнасць атрымлівалі адмысловую падтрымку ад вернікаў. Апроч велізарнай сумы грошай, спадчына Мітчэла, перададзеная архідыяцэзіі Атланты, уключае збор уласнаручна падпісаных Маргарэт Мітчэл першых выданняў рамана з розных краінаў свету і яе асабістыя рэчы.

Архідыяцэзія Атланты абяцае, што выкарыстае атрыманую спадчыну паводле волі памерлага ахвярадаўцы. Архібіскуп Уілтон Грэгары перавядзе 7,5 мільянаў на будаўніцтва кафедральнага храма, 1,5 мільянаў атрымаюць сацыяльныя арганізацыі архідыяцэзіі, а 2 мільянаў пойдуць на стварэнне адмысловага фонда.

ПРЭМІЯ ІМЯ АЛЯКСАНДРА ГРЫНА

Лаўрэатам Усерасійскай прэміі Аляксандра Грына стаў уральскі пісьменнік Віктар Патанін з Кургана.



Прэмія імя Аляксандра Грына была заснавана да 120-годдзя з дня нараджэння пісьменніка і прысуджаецца за творы для дзяцей і юнацтва, прасякнутыя духам романтикі і надзеі. Лаўрэату ўручаецца знак з выявай А. Грына, дыплом і 45 тыс. расійскіх рублёў.

Раней Віктар Патанін ужо быў уганараваны літаратурнымі прэміямі імя Буніна, Шукшына і Мамчына-Сібірака. А ў 2007 годзе выйшаў пяцітомны збор яго твораў.



Раман «Знесеныя ветрам» пра лёс дачкі баваўнянага плантатара Скарлет О'Хара ў часы грамадзянскай вайны выйшаў у 1936 годзе. Эсканізацыя рэжысёра Віктара Флемінга з 1939-а стала адным з самых прыбытковых фільмаў усіх часоў. Стужка зарабіла ў свеце больш 400 мільянаў даляраў.

▶ «ЭМЭЙЛ»-ПЫТАННЕ

ЧЫЯ КРОЎ У АПАЛІНЭРА?

«26 жніўня 1880 года нарадзіўся слаўты французскі паэт Гіём Аполінер. У беларускіх, як і замежных СМІ, інтэрнэтсайтах паведамлялася, што яго маці — польская арыстакратка Анжэліка Кастравіцкая. Раней жа мне даводзілася прачытаць, што Аполінер — родзіч беларускаму паэту Карусю Каганцу, а ягоная маці — беларуска. Калі ласка, раскрыйце праўду…»

Антаніна Мацко, настаўніца, г. Стоўбцы.»



30 чэрвеня 1834 года (Менскі дваранскі сход запісаў Кастравіцкіх як прадстаўнікоў паважанага старажытнага роду ў шостую частку дваранскай радыслоўнай кнігі).

Кастравіцкія прынялі дзейсны ўдзел у антырасійскім паўстанні 1863 года — і былі жорстка пакараныя. Карл (Кароль) Самуілавіч Кастравіцкі, бацька будучага беларускага пісьменніка Каруса Каганца, быў высланы ў Сібір. Ягоны ж брат Міхаіл Аполінарый Кастравіцкі, штабс-капітан рускай арміі, таксама паўстанец 1863 года, здолеў эміграваць у Еўропу. Праз пэўны час у Рыме ў ягонай дачкі Анжэлікі «пазашлюбна» і народзіцца сын Вільгельм Альберт Уладзімір Аляксандр, які за псеўданім возьме дзедава імя і стане сусветна вядомым паэтам Аполінерам...

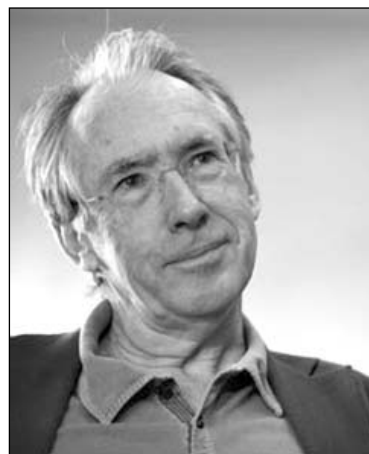
Насамрэч, радаводныя галіны Гіёма Аполінера па матчынай лініі належаць беларускаму дрэву Кастравіцкіх.

Першым з рода Кастравіцкіх дакументы захавалі імя Івана, праваслаўнага шляхціча, скарбніка Мсціслаўскага княства. У XVI стагоддзі яго ўнук Сцяпан Кастравіцкі прыняў каталіцкую веру. Пасля прыёму ў «родавага гнязда» — гарадзенскіх Кастровіч — на Меншчыну Кастравіцкіх «перанісали» з віленскага двараўна ў менскую. Захаваўся і дакумент аб зацвярджэнні Кастравіцкім шляхецкай годнасці — ва «Указе Правіцельства Сената Герольдды» ад

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЛІТПАДЗЕЛ

Іэн Мак'юэн, лаўрэат Букараўскай прэміі, адзін з самых вядомых і паспяховых сучасных пісьменнікаў Вялікабрытаніі, заявіў, што з'яўляецца ангельскім, а не брытанскім пісьменнікам. Падобнае прызнанне, як паведамляе «The Guardian», аўтар рамана «Амстэрдам» зрабіў на Эдынбургскім фестывалі ў гутарцы з першым міністрам Шатландыі Алексам Салмондам.

Мак'юэн і Салмонд размаўлялі пра спецыфіку нацыянальнай літаратуры, калі пісьменнік адзначыў, што ангельская і шатландская літаратуры маюць розныя карані і сваю спецыфіку.



Па ягоным меркаванні, нацыянальны літаратуры не зніклі пасля з'яўлення Злучанага Каралеўства, і правільней было б казаць пра ангельскіх раманістаў і шатландскіх паэтаў, а не пра брытанскіх. У нейкім сэнсе, паводле пісьменніка, уся літара-

тура «правінцыяльная», аднак ён падкрэсліў, што не выкарыстоўвае гэтае слова ў зневажальным значэнні.

У гаворцы былі згаданы і Алімпійскія гульні ў Лондане, якія, як заявіў Мак'юэн, сталі ўшанаваннем менавіта «брытанства». У выпадку з культурай пісьменнік раіць «нацыянальнае падзяляць».

На Эдынбургскім фестывалі за некалькі дзён да гэтага тэмы «ангельскасці» падняў і пісьменнік Ірвін Ўэлш, які, па сутнасці, абвінавачваў арганізатараў Букараўскай прэміі ў дыскрымінацыі. Ён адзначыў, што сярод лаўрэатаў прэміі толькі брытанскія пісьменнікі сярэдняга і верхняга класаў або выходцы з былых калоній. Шатландскай жа літаратуры, заявіў Ўэлш, цяпер цяжка прабіцца да лонданскіх выдаўцоў.